El català, llengua mare?

Autor: Marcel Pellejà
Data de publicació: 02-02-2021

En Marcel Pellejà, atent a les darreres línies de recerca sobre el català i els catalans, ens informa d'una teoria sobre l'important paper de la nostra llengua a l'Europa Occidental desenvolupada pel 'Grup del Diccionari Lexemalògic' del qual ell en forma part.

«Catalunya pot prescindir del món sencer, i el món sencer no pot prescindir de Catalunya». Aquesta frase la va escriure Voltaire a El segle de Lluís XIV (1751). ¿Podem entendre els catalans d'avui dia la frase d'En Voltaire? L'intel·lectual il·lustrat es preguntava què faria el món sense Catalunya d'ençà de l'ensulsiada del 1714. Si no, per què la frase?

Sabem que Sant Vicenç Ferrer va predicar per tot Europa. I sabem que se l'entenia arreu. Però, en quina llengua parlava el dominic valencià? ¿Ens ho poden resoldre Els Juraments d'Estrasburg (Sacramenta Argentariae, 842)[1]? Els fills de Carlemany signen la pau en una llengua —protoromanç, en diuen?— que s'entén prou bé des del català. ¿Era la mateixa que parlaria més tard Fra Vicenç Ferrer?

Fabien Régnier i Jean-Pierre Drouin afirmen que els catalauni són la mateixa tribu que, arribant des de l'est, es trifurca: una part puja cap a Britània, mentre que una altra s'estableix en el que coneixem com a Gàl·lia i encara una altra baixa cap al que avui anomenem Catalunya[2]. Som gals?

I tot plegat, ens duu al mapa d'aquí dessota. El plàtan (o la banana) d'una mateixa llengua que, en realitat va des del Carxe a Múrcia, fins al Vènet, passant pel Piemont i arribant fins a la Val di Fasa a les Dolomites. I, per descomptat, que el «bon dia» arriba almenys a Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera, País Valencià i Rosselló.

Cliqueu-hi damunt per ampliar la imatge

Aquest mapa, el podem traslladar a tot un seguit de noms de llengües que, suposadament, són diferents les unes de

les altres (bé que s'hi esforcen algunes constitucions):

Hispano idiomate, protoromanç, preromanç, romànic, gòtic, llemosí, provençal, occità, català, mallorquí, menorquí, eivissenc, balear, valencià, xapurreau, lapao, lapapyp, lapolla[3] (sic), piemontès, romanx, ladí, vènet[4]...

Són llengües diferents o diferents maneres d'anomenar una mateixa llengua?

Aleshores, si el llatí no és la mare de les llengües romàniques, tal com ens ho indiquen la Carme Jiménez Huertas i l'Yves Cortez, quina és la llengua mare?[5]

¿És el provençal l'origen de les llengües romàniques, tal com sostenien, durant la Il·lustració i fins a principis de la revolució industrial, savis com Pasquier, Voltaire o Jean-François Marmontel? Tals autors creien que el provençal era la mare de les llengües romàniques.

I tant en François Raynouard com l'arqueòleg Arcisse de Caumont afirmaven que el provençal havia predominat des del segle VI al IX a tota França, i que d'ell n'havien sorgit les altres llengües romàniques. ¿Això explicaria els Juraments i també el fenomen Vicent Ferrer?

Sí, si fem valer la hipòtesi d'En Jordi Bilbeny, segons la qual «l'occità és la versió antiga d'una llengua i el català d'avui la versió moderna d'aquesta mateixa llengua». ¿D'aquí vénen les bizantines disputes entre l'enginyer Fabra i mossèn Alcover?[6] ¿D'aquí ve el distanciament entre l'occità i el català?

Finalment, la iniciativa per al Diccionari Lexemalògic llença la hipòtesi que l'eix occitano-catalàunic és l'arrel d'una cultura i d'una llengua mare: seria la base de la cultura cristiana a l'Europa Occidental i la de la llengua mare de les llengües anomenades romàniques. En la mateixa línia, doncs, que N'Alexandre Deulofeu ja va formular amb la seva Matemàtica de la Història i amb el seu L'Empordà, bressol de l'art romànic.[7]

El lexema [8] és l'arrel o part de la paraula que en conté el significat lèxic, en oposició als morfemes, que s'afegeixen per precisar aquest significat o per introduir aspectes gramaticals (com la categoria o la flexió). Les paraules poden contenir un lexema si són simples (mot primitiu) o derivades. I més d'un si són compostes. Totes les paraules que comparteixen un mateix lexema formen una família lèxica, és a dir, aquells mots que mitjançant la derivació, la composició o un mateix origen etimològic han sorgit d'una paraula concreta. Així, per exemple, els mots «tauleta» i «entaular-se» formen part de la família lèxica de «taula».

Doncs bé, el grup per al Diccionari Lexemalògic afirma que el català és la llengua mare de les mal anomenades llengües romàniques —que més aviat s'haurien d'anomenar catalàniques»—, perquè estan farcides de lexemes indissolubles a partir dels quals s'han format la majoria de les seves paraules, per derivació.

Marcel Pellejà

Referències bibliogràfiques i enllaços:

[1] Text dels Juraments Estrasburg:
«Pro deo amur et pro christian poblo et nostro commun salvament, d'ist di in avant, in quant deus savir et podir me dunat, si salvarai eo cist meon fradre Karlo et in aiudha et in cadhuna cosa, si cum om per dreit son fradra salvar dist, in o quid il mi altresi fazet, et ab Ludher nul plaid nunquam prindrai, qui meon vol cist meon fradre Karle in damno sit».

[2] Els «catalauni» són els catalans, i els trobem als orígens de la Gàl·lia segons En Fabien Régnier i En Jean-Pierre Drouin:
https://historiausurpada.blogspot.com/2020/04/els-catalauni-son-els-catalans-segons.html
https://www.inh.cat/articles/Els-%27catalauni%27-son-els-catalans,-segons-Fabien-Regnier-i-Jean-Pierre-Drouin

[3] El català a l'Aragó:
https://www.naciodigital.cat/noticia/54503/lapao/lapapyp/lapolla

[4] «Bon dia» es diu «bon di» en vènet.

[5] El llatí no és la llengua mare de les llengües romàniques segons que ho afirmen Na Carme Jiménez Huertas a No venimos del latín i N'Ives Cortez a Le français ne vient pas du latin! Essai sur une aberration linguistique.

[6] Les disputes lingüístiques entre Fabra i Alcover:
https://www.researchgate.net/publication/39206622_Pompeu_Fabra_Antoni_Maria_Alcover_i_Francesc_de_B_Moll_tres_pilars_fonamentals_de_la_llengua_catalana_moderna

[7] Vegeu els llibres de l'Alexandre Deulofeu Matemàtica de la Història,1967 i L'Empordà, bressol de l'art romànic, 1961.

[8] Definició de lexema de la Viquipèdia:
https://ca.wikipedia.org/wiki/Lexema